

نشر الکترونیکی کتاب و حقوق مالکیت فکری:

راهکارهایی برای ناشران سازمان‌های دولتی، خصوصی، پژوهشی و دانشگاهی

حمید محسنی

عضو هیئت علمی مرکز آموزش عالی امام خمینی، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، کرج، ایران
پست الکترونیک: nashreketabdar@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۱۵

چکیده

سازمان‌های مشمول قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات موظف‌اند به تدریج ذخایر اطلاعاتی خود را در مدت سه سال، به قالب رقمی تبدیل کنند و با رعایت قوانین و مقررات و در سطوح مختلف جامعه در دسترس کاربران قرار دهند. نتیجه آشکار این قانون برای سازمان‌هایی مثل سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی و نیز دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های دولتی روشن است. نشر الکترونیکی محتوا، هزینه‌ها را کاهش داده و کم‌وکیف دسترسی به اطلاعات برای ناشران خصوصی و دولتی را نیز ارتقا خواهد داد. اما حقوق مالکیت فکری و حقوق نسخه‌برداری (یا کپی‌رایت) از موانع و چالش‌های بزرگ در بازنشر الکترونیکی آثار است. به همین دلیل، نمی‌توان بخش زیادی از کتاب‌های ناشران خصوصی و دولتی را در قالب الکترونیکی منتشر کرد. زیرا بازنشر الکترونیکی محتواها به توافقی تازه یا افزودن بندهایی به قراردادهای قبلی نیازمند است که اغلب پیش‌بینی نشده‌اند؛ مثل اجازه تغییر شکل انتشار از جایی به انواع قالب‌های الکترونیکی (از جمله کتاب صوتی) و قرارداد با افراد و نهادهای ثالث (مانند کتابراه و فیدویو). همچنین، مسائل فنی و حقوقی مرتبط با امنیت داده‌ها و اطلاعات، حقوق پدیدآورندگان و مصرف‌کنندگان نیز مطرح است. در این مقاله تلاش شده است تا به مشکلات حقوقی مرتبط با عوامل و نهادهای نشر (محققان، نویسندگان، مترجمان، ویراستاران، ناشران خصوصی و دولتی، سازمان‌های آموزشی و پژوهشی، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، واسطه‌های الکترونیکی، افراد و نهادهای قانونی) با تأکید بر کتاب‌های الکترونیکی اشاره شود.

کلیدواژه‌ها: کتاب، نشر الکترونیک، حقوق مالکیت فکری، حقوق نسخه‌برداری، کتاب الکترونیکی، ناشر.

مقدمه

شاید کمتر از یک دهه است که ناشران کتاب‌های چاپی در ایران - به‌ویژه بعد از همه‌گیری ویروس کرونا - به انتشار الکترونیکی آثار خود توجه ویژه دارند. البته هنوز ناشرانی هستند که درباره امنیت نشر الکترونیکی کتاب‌های خود شک و تردید دارند و با جدیت وارد این فضا نشده‌اند. در هر حال، حداقل باید آثار دهه‌های قبل از نود را جزو آن بخش از آرشیو نشر به حساب آوریم که برای نشر الکترونیکی آن‌ها، چه از نظر فنی و چه حقوقی، تمهیدات لازم تدارک دیده نشده است. بنابراین، حجم زیادی از آثار وجود دارند که نسبت به باز نشر الکترونیکی آن‌ها، چه از نظر فنی و چه حقوقی، باید حساسیت بیشتری داشت.

مشکل ناشران وابسته به نهادهایی مانند سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی و نیز دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های کوچک و بزرگ دیگر، تا حدودی بیشتر یا حداقل متفاوت است. شاید به این دلیل مهم که تغییر مدیران، کارکنان و سیاست‌های واحدهای نشر در نهادهای دولتی سبب شده است تا به همان نسبت نیز آرشیو کتاب‌ها و مستندات مرتبط با نشر آن‌ها نیز ناقص باشد. بخش زیادی از انتشارات سازمان‌های دولتی، از جمله بسیاری از کتاب‌ها، مصداق آیین‌نامه اجرایی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات هستند: «سازمان‌های مشمول این قانون موظف‌اند به تدریج و طی سه سال، ذخایر اطلاعاتی خود را به قالب رقومی تبدیل کنند و با رعایت قوانین و مقررات مربوط در دسترس کاربران در سطوح مختلف قرار دهند». در واقع، همه اسناد و مدارک دولتی، یعنی منابعی که بودجه تولید و نشر آن‌ها را دولت تأمین کرده است باید به رایگان و برای عموم به قالب الکترونیکی قابل دسترس باشند. طبیعتاً نشر الکترونیکی، در مقایسه با هزینه‌های سنگین نشر چاپی، فرصت خوبی برای دسترس پذیر کردن رایگان یا حداقل کم‌هزینه این بخش از منابع اطلاعاتی است؛ ممکن است ترکیبی از دو راهبرد رایگان و پولی نیز در پیش گرفته شود.

در همه موارد، باز نشر الکترونیکی آرشیوهای چاپی در همه

نهادهای خصوصی و دولتی باید با این پرسش‌سنجیده شوند که کدام مسئله فنی یا حقوقی تازه در نشر الکترونیکی این آثار ممکن است با پدید آوردن ناشران، ناشران و سایر عوامل درگیر در نشر همان اثر ایجاد شود که در قراردادهای قبلی پیش‌بینی نشده است؟ و این مسائل چگونه باید از نظر فنی و حقوقی حل و فصل شوند؟ متناسب با کم و کیف قرارداد و مسائل و چالش‌های احتمالی، می‌توان این پرسش‌ها را به شکل‌های مختلفی مطرح کرد. برای مثال، آیا نشر الکترونیکی کتاب‌های چاپی به قراردادی تازه با پدید آوردن ناشران نیاز دارد؟ کدام دسته از پدید آوردن ناشران؟ آیا نشر الکترونیکی کتاب‌ها به معجزه تازه از نهادهای قانونی نیاز دارد؟ سازوکارهای فنی و حقوقی نشر الکترونیک چه تأثیری بر محتوای قراردادهای پیشین ناشر با پدید آوردن ناشر خواهد گذاشت؟ سازوکارهای ناشر برای نشر الکترونیکی از طریق افراد و نهادهای ثالث چگونه بر محتوای قراردادها و چند و چون نظارت بر آن‌ها تأثیرگذار خواهد بود؟ و چگونه می‌توان همه این تغییرات فنی و حقوقی را مدیریت کرد طوری که چالش‌های فنی و حقوقی نقش آفرینان مختلف در فرایند نشر الکترونیکی کتاب‌ها به حداقل ممکن کاهش یابد؟

طبیعتاً همین پرسش‌ها برای همه آثار جدیدی که قرار است به شکل چاپی، الکترونیکی یا هر دو، منتشر شوند نیز باید مطرح شود. یکی از مهم‌ترین پرسش‌های این مقاله درباره چند و چون برخی از تغییرات احتمالی است که نشر الکترونیکی کتاب‌های چاپی در رابطه بین ناشران، پدید آوردن ناشران، مصرف‌کنندگان و انواع واسطه‌ها در سطح ملی و گاه جهانی ایجاد کرده است و باید در تنظیم قراردادها و روابط بین عوامل مختلف نشر الکترونیکی کتاب‌ها در نظر گرفته شوند.

برای بیان پیچیدگی مسائل مرتبط با حقوق نسخه‌برداری در سطح ملی و جهانی شاید اشاره به همین نکته کافی باشد که سازمان جهانی مالکیت فکری به تنهایی بیش از ۳۰ معاهده مرتبط با مالکیت فکری را مدیریت می‌کند که برخی از آن‌ها صدها بار ویرایش شده است و ده‌ها معاهده مکمل دارد. از کتاب،

عرضه کنندگان الکترونیکی کتاب‌ها نیز به همین دلیل قانونی نمی‌توانند کتاب‌های بدون مجوز را منتشر کنند. اهمیت این نکته در این است که امکان نشر غیرقانونی آثار دیگران از طریق افراد، نهادها و ناشران الکترونیکی ثالث و بدون مجوز محدود می‌شود. به عبارت دیگر، اگر نهادهای ناظر بر فرایندهای نشر کتاب‌ها بر همین یک مسیر قانونی نظارت کنند، نشر غیرمجاز آثار تا حد زیادی کنترل خواهد شد. پدیده‌ای که به پدیدآوردگان، ناشران و عرضه کنندگان کتاب در ایران خسارت‌های سنگینی زده است. فرایند توسعه نرم‌افزارها و عرضه محتوای الکترونیکی و افزایش اشتغال در این حوزه نیز به امنیت در تولید و دسترسی به اطلاعات وابسته است. کاهش هزینه‌ها، انبوه‌سازی داده‌ها، تسهیل دسترسی به اطلاعات، کاهش دوباره کاری، و شفاف‌سازی بسیاری از نابسامانی‌های جاری، از جمله مزایای نظارت بر نشر غیرقانونی کتاب چاپی و الکترونیکی برای جامعه علمی، کتابخانه‌ها و دیگر علاقه‌مندان به اطلاعات است. به همین دلیل، آگاهی از برخی فرایندهای قانونی نشر چاپی و الکترونیکی اهمیت زیادی دارد. مختصر آن که ناشر براساس توافق و قرارداد خود با نویسنده، مترجم یا دیگر پدیدآوردگان، ابتدا مراحل تولید محتوا (تألیف، داوری، ویرایش علمی، ادبی و غیره) و سپس تولید فنی (صفحه‌آرایی و طرح جلد) آثار را انجام می‌دهد.

بعد از دو مرحله فوق، فرایندهای قانونی کسب مجوز آغاز می‌شود. اختصاص شابک (شماره استاندارد بین‌المللی کتاب)، دریافت فیفا (فهرست‌نویسی اثر در کتابخانه ملی و دریافت شناسه ملی کتاب) از جمله مراحل آغازین کار برای دریافت مجوز نشر است. طبیعتاً نشر کتاب چاپی یا الکترونیکی زمانی قانونی خواهد بود که «مجوز نشر» آن را ناشر دریافت کرده باشد. ناشر پس از چاپ نهایی نسخه کاغذی، باید آن را «اعلام وصول» کند: در این مرحله ناشر چند نسخه از کتاب را به نماینده بخش واسپاری کتابخانه ملی تحویل می‌دهد که در وزارت ارشاد مستقر است. سپس نسخه‌ای را به واحد اعلام وصول ارسال می‌کند تا تأییدیه اعلام وصول آن را دریافت کند؛ تأییدیه اعلام وصول به منزله

مقاله، مجله، خبر، عکس، فیلم، و پایگاه اطلاعاتی گرفته تا انواع نشانه‌ها و علائم تجاری، مجسمه‌ها، طرح‌ها، نقاشی‌ها، نرم‌افزارها، و غیره، همه در دامنه پوشش این معاهده‌ها قرار می‌گیرند. حوزه کشاورزی و علوم مرتبط با آن یکی از مواردی است که بخش مهمی از محتوای معاهده‌ها را شکل داده است. از کشف انواع گونه‌های گیاهی و نام‌گذاری آن‌ها تا مهندسی ژنتیک و زیستی، و مسائل ریزودرشت دیگری که به نحوی با این حوزه مرتبط هستند.

در این مقاله سعی می‌شود به مهم‌ترین چالش‌های فنی و حقوقی مرتبط با نشر الکترونیکی کتاب‌ها و برخی از راه‌حل‌های نظری و کاربردی آن‌ها با تأکید بر حقوق مالکیت فکری و حقوق نسخه‌برداری یا کپی‌رایت اشاره شود که کم‌وبیش در همه انواع ناشران دولتی و غیردولتی، مؤسسات پژوهشی و آموزشی و دانشگاه‌ها مشترک هستند. برخی از مسائل مرتبط با نشر الکترونیکی خاص‌تر، مثل قرارداد با افراد و نهادهای ثالث، آماده‌سازی فنی فایل‌ها و آرشیو، قانون شفافیت اطلاعاتی و دسترسی به اسناد و مدارک دولتی، و حقوق مالکیت فکری در حوزه کشاورزی و علوم وابسته در مقاله‌های دیگر بررسی خواهند شد.

نشر یا باز نشر الکترونیکی کتاب‌ها

نشر هرگونه کتاب در ایران به مجوزهای گوناگونی نیاز دارد که نهاد مرجع و قانونی آن وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. نتیجه ضمنی آن این است که نشر الکترونیکی کتاب‌ها در ایران نوعی باز نشر همان نسخه چاپی به شکل الکترونیکی است. به همین دلیل است که هیچ ناشر، واسطه یا عرضه‌کننده الکترونیکی کتاب‌ها نمی‌تواند اثری را منتشر کند که مجوز نشر و توزیع نسخه چاپی آن را نداشته باشد. نکته مهم دیگر برای پدیدآوردگان و ناشران کتاب‌های الکترونیکی این است که نشر و پخش نسخه الکترونیکی کتاب‌های چاپ‌شده قبلی به مجوز تازه‌ای نیاز ندارد. همان مجوز نشر چاپی کافی است. ناشران و

الکترونیکی می گویند. هر فرد حقیقی یا حقوقی می تواند عمل نشر چاپی یا الکترونیکی را انجام دهد. به ناشرانی که آثار خود را در قالب چاپی یا الکترونیکی منتشر می کنند نیز می توان ناشر چاپی یا الکترونیکی گفت.

اما فرایندهای خاص فنی، نرم افزاری و سخت افزاری نشر الکترونیکی، بیشتر ناشران را وامی دارد که کتابها را از طریق یک یا چند واسطه الکترونیکی منتشر کنند. این واسطهها اغلب آثار ناشران مختلف را در سخت افزارها و نرم افزارهای خود منتشر می کنند. در واقع، آنها حجم گسترده ای از محتوای ناشران مختلف را مجموعه سازی کرده و به مخاطبان یا مصرف کنندگان محتوا عرضه می کنند. به همین دلیل به آنها مجموع سازان^۱ می گویند. در واقع، ناشر فرد حقیقی یا حقوقی است که براساس توافق با پدید آورندگان و به نمایندگی از آنها، مالکیت مادی محتوا را برعهده دارد. در قراردادهای مرتبط با واسطه های الکترونیکی، اغلب ناشر تأمین کننده محتوا است و واسطه های الکترونیکی نیز عرضه کننده محتوا.

البته تغییرات فنی و کارکردی زیادی در حوزه نشر رخ داده است. به همین دلیل، دامنه معنایی برخی از این واژهها تغییر یافته است. این تغییرات کارکردی و مفهومی، در ساختار نهادهای مرتبط با نشر نیز تغییراتی ایجاد کرده است. پذیرش نقش های چندگانه، ترکیب نقش ها / کارکردها / فرایندها، و یکپارچه سازی همه آنها را نیز باید ویژگی برجسته فضای الکترونیکی، نشر الکترونیکی، و انواع جوامع مجازی قلمداد کرد. همه اینها به سرعت در حال تغییر و در عین حال تحول آفرین هستند؛ زیرا نوع و ساختار رابطه بین افراد، نهادها و کارکردها در حوزه های متفاوت را نیز تغییر می دهند. نشر الکترونیکی و دیجیتال سازی چیزها و فرایندها در مرکز این تحولات قرار دارد. بر همین اساس، باید واژهها و مفاهیم را با توجه به همین ملاحظات تعریف و توصیف کرد.

تطابق نسخه چاپی با عین همان نسخه ای است که مجوز چاپ گرفته است.

اهمیت این نکته در این است که پخش نسخه های چاپی و نیز نشر الکترونیکی کتابها به دریافت اعلام وصول از وزارت ارشاد وابسته است. در واقع، نهادی چون کتابراه یک واسطه، عرضه کننده یا سکوی بازنشر الکترونیکی همان آثار چاپی است که ناشران قبلاً منتشر کرده اند. یعنی نهادهای واسطه نشر الکترونیکی کتابها در ایران را باید در امتداد همان تعهدات و قراردادهایی به شمار آورد که ناشر با پدید آورندگان نشر چاپی منعقد کرده اند. بر همین اساس، ناشران و پدید آورندگان علاقه مند به نشر الکترونیکی همان اثر چاپی بهتر است چند و چون توافق خود برای نشر هم زمان چاپی و الکترونیکی را به همان قرارداد اصلی اضافه کنند. با توجه به این که نشر یا بازنشر الکترونیکی آثار اغلب از طریق نهادهای ثالث یا واسطهها انجام می شود، باید بندی به قرارداد ناشر و پدید آور اضافه شود تا ناشر براساس آن بتواند نشر الکترونیکی آثار را خود یا از طریق یک یا چند واسطه الکترونیکی انجام دهد. همین توافق برای قراردادهای قدیمی نیز می تواند به صورت جداگانه امضا شود که به منزله مکمل قرارداد قبلی نشر است. در ادامه به برخی از نکته های فنی و حقوقی مرتبط با نشر الکترونیکی از طریق واسطهها اشاره می شود. برخی از ملاحظات حقوقی مرتبط با قراردادهای نشر در بخش «بازنگری در قراردادهای ناشر و پدید آورندگان» اشاره شده است.

واسطه نشر و نشر الکترونیکی کتابها

قبل از بررسی برخی از نکته های فنی و حقوقی مرتبط با نشر الکترونیکی از طریق واسطه های نشر، باید به اختصار چند واژه را تعریف کرد. ناشر، فردی حقیقی یا حقوقی است که فرایند نشر اثر (مثل داوری، ویرایش، صفحه آرایی، چاپ، تبلیغ و توزیع) را مدیریت می کند. ناشر می تواند کتابها را به شکل چاپی، الکترونیکی یا هر دو منتشر کند که به آن نشر چاپی یا

1. Agrigators

ایجاد خواهد شد که ضرر و زیان آن به همه بازیگران خواهد رسید: از پدیدآوردگان محتوا و ناشران تا عرضه کنندگان خدمات. منافع مصرف کنندگان اطلاعات نیز به خطر خواهد افتاد. ایجاد فضای حرفه‌ای، رقابتی و شفاف باید مهم‌ترین راهبرد بازیگران این عرصه و نهادهای قانونی و نظارتی باشد. این راهبردها در شفاف‌سازی محتوای قراردادها و کم‌وکیف خدمات تأمین کنندگان آن نیز باید نمود یابد.

جوان بودن این حوزه در ایران (از نظر نرم‌افزاری، سخت‌افزاری و نیز تعریف روابط فنی، حقوقی و غیره) و نیز تحولات فنی بسیار سریع در دو سوی حوزه (هم تأمین کنندگان اطلاعات و نیز عرضه کنندگان، به خصوص روش‌های عرضه کالاها و خدمات) اغلب مشکلات و ابهامات فنی و حقوقی ایجاد خواهد کرد که امری ناگزیر است. سرعت توجه به مسائل فنی و حقوقی، صداقت و شفافیت روابط، افزایش شناخت طرفین از هم، تعامل بیشتر با کارشناسان فنی و حقوقی، استفاده از تجربه‌ها و راه‌حل‌های جهانی، و به خصوص حضور بازیگران جدید و ایجاد فضای رقابتی، نوعی تعادل در روابط ایجاد خواهد کرد. طرح مفصل‌تر چالش‌های فنی و حقوقی مرتبط با نشر الکترونیکی کتاب‌ها از طریق واسطه‌ها به مقاله دیگری نیاز دارد.

بازنگری در قراردادهای ناشر و پدیدآوردگان

در قراردادهای نشر الکترونیکی با پدیدآوردگان و واسطه‌ها، باید دو نکته کلی که اهمیت زیادی دارد مورد توجه قرار گیرد: (۱) ناشر می‌تواند نشر الکترونیک اثر را به افراد یا نهادهای ثالث واگذار کند، و (۲) ناشر مسئولیت ادعای مالکیت مادی و معنوی افراد ثالث در قرارداد با عرضه‌کننده محتوا را می‌پذیرد. واقعیت این است که همین دو گزاره کوتاه نکته‌های حقوقی زیادی را به قراردادهای و تعهدات طرفین سرازیر می‌کند که لازم است ناشران، پدیدآوردگان و عرضه‌کنندگان محتوا با آنها آشنا باشند. در ادامه به برخی از همین نکته‌های افزوده اشاره خواهد شد.

● نشر الکترونیکی کتاب‌ها به مجوز جدید از وزارت ارشاد

یکی از مهم‌ترین بندهای قرارداد ناشر با واسطه‌های الکترونیکی آن است که مسئولیت هرگونه ادعای افراد ثالث از نظر حقوق مادی و معنوی، با ناشر یا تأمین‌کننده محتواست. معنای ضمنی این بند این است که عرضه‌کنندگان یا واسطه‌های الکترونیکی تنها با ناشر یا نماینده قانونی وی قرارداد امضا می‌کنند. در واقع، مسئولیت ناشر بارگذاری فایل‌ها براساس قالب و برخی از ویژگی‌های فنی موردنظر و تضمین مسائل حقوقی مرتبط با ادعای افراد و نهادهای ثالث است.

مسئولیت اصلی عرضه‌کننده محتوا از نام آن پیداست: آماده‌سازی فنی محتوا برای نشر الکترونیکی، اختصاص بخش یا درگاه مدیریت ارتباط ناشر با عرضه‌کننده محتوا، ارائه خدمات بازاریابی و فروش، خدمات جستجو و بازاریابی اطلاعات به مشتریان و ناشر، ارائه خدمات معمول مرتبط با انواع کتاب‌خوان‌ها از قبیل بایگانی، جستجو، خرید، و تورق کتاب‌ها، خدمات پشتیبانی به مشتریان و ناشر، ارائه انواع گزارش‌های مطمئن و روزآمد و لحظه‌ای مرتبط با فروش، خدمات و استانداردهای مرتبط با امنیت محتوا و کم و کیف دسترسی ناشر و مشتریان به اطلاعات، و سایر مواردی که به‌طور معمول از یک عرضه‌کننده محتوا و کتاب‌خوان الکترونیکی انتظار می‌رود. بیشتر این موارد به‌عنوان تعهدات عرضه‌کننده در قرارداد ذکر می‌شود. با این حال، ناشر قبل از امضای قرارداد باید درباره کم و کیف خدمات، امنیت داده‌ها، حفاظت از حقوق مادی و معنوی، و دیگر جزئیات فنی، حقوقی، مالی، و غیره مطالعه کند تا منافع ناشر، پدیدآوردگان و مصرف‌کنندگان محتوا به بهترین شکل ممکن تأمین شود. انتخاب هر یک از عرضه‌کنندگان محتوا، و اغلب ترکیبی از آنها، به نیازها و انتظارات خود ناشر و مقایسه گزینه‌های در دسترس نیز وابسته است.

شاید مهم‌ترین راهبرد برای موفقیت هر نقش‌آفرین در این عرصه، پذیرش حضور و حقوق دیگران و شفاف بودن کم و کیف همکاری همه بازیگرانی است که کم و بیش منافع مشترک دارند. در غیر این صورت، فضایی شکننده و آسیب‌پذیر

نشر چاپی در قرارداد به شکلی قید شده که هنوز تعهدات به اتمام نرسیده و حقوقی از طرفین باقی مانده است. بازنشر چاپی یا الکترونیکی چنین اثری از سوی هر فرد حقیقی یا حقوقی منوط به اتمام قرارداد و تکمیل تعهدات طرفین است، مگر با یکدیگر به توافق رسیده باشند؛

- موافقت نویسنده یا مترجم در بازنشر الکترونیکی آثاری که مالکیت مادی آن‌ها (به صورت موقت یا دائم و قطعی) واگذار شده باشد اعتبار قانونی ندارد و مصداق تخلف از قوانین مرتبط با مالکیت فکری است. این مشکل اغلب زمانی ایجاد می‌شود که نویسنده، مترجم یا هر پدیدآور دیگر، امتیاز مادی انتشار اثر خود را به صورت قطعی و کامل به فردی حقیقی یا حقوقی، معمولاً ناشر، واگذار کرده است. طبیعتاً او نمی‌تواند برخلاف تعهدات، امتیاز انتشار همان اثر را به بیش از یک فرد یا نهاد منتقل کند. به طور کلی، برای بازنشر اثری که قبلاً منتشر شده و هنوز در بازار نشر موجود است باید ابتدا با ناشر همان اثر ارتباط برقرار کرد تا مشخص شود که قرارداد قبلی ملغی شده است یا خیر؛

- در همه موارد باید حقوق مادی و معنوی همه پدیدآورندگان یک اثر چاپی در بازنشر الکترونیکی مراعات شود. در هر حال، حقوق معنوی انتشار یک اثر قابل واگذاری نیست و نمی‌توان آن را از آثار حذف کرد؛ حتی اگر حقوق مادی همان اثر کاملاً واگذار شده باشد؛

- منظور از واژه «پدیدآور» همه افراد حقیقی یا حقوقی هستند که در تولید محتوای یک اثر نقش داشته‌اند و در شمول قانون مالکیت معنوی قرار می‌گیرند؛ مثل نویسنده، مترجم، ویراستار، عکاس، نقاش، طراح، گردآورنده، و دیگر پدیدآورندگان محتوای یک اثر. کم و کیف صفحه‌آرایی یک ناشر، نشان‌واره‌ها، نویسه‌ها، عکس‌ها، و طرح‌ها نیز در شمول همین قوانین قرار دارند.

نیاز ندارد مگر محتوای اثر ویرایش شده باشد. همان

مجوز نشر چاپی برای نشر الکترونیکی نیز کافی است؛

- همه توافق‌ها می‌توانند شفاهی یا مکتوب باشند اگرچه نوع مکتوب آن مرجح است. اغلب لازم نیست کل قرارداد بازنویسی شود. کافی است نکته‌های توافق شده به صورت یک متمم به قرارداد قبلی اضافه شود؛
- بسیاری از آثار بدون قرارداد مکتوب بین ناشر و پدیدآور منتشر شده است. بالطبع تعهد اخلاقی و حقوقی طرفین برای ادامه نشر آن به صورت چاپی یا الکترونیکی براساس همان توافق شفاهی خواهد بود؛
- اگر قرارداد نشر چاپی از نظر زمانی به پایان رسیده یا فسخ شده باشد، بازنشر الکترونیکی آن از سوی همان ناشر غیرقانونی است. مگر قراردادی تازه منعقد شود؛
- گاهی قرارداد نشر کتابی هنوز اعتبار دارد اما فقط برای نشر چاپی همان اثر. نشر الکترونیکی چنین آثاری به توافق تازه ناشر و پدیدآور نیاز دارد؛
- نویسنده یا پدیدآور اثر نمی‌تواند نشر الکترونیکی یک اثر چاپی را در اختیار ناشر دیگری قرار دهد. نشر یا بازنشر الکترونیکی اثری از یک ناشر خاص نیازمند اجازه همان ناشر است؛ مگر قرارداد قبلی فسخ شده باشد. حتی پس از فسخ قرارداد نیز انتشار اثر با نشان‌واره و مجوز ناشر قبلی از طرف پدیدآور یا ناشر دیگر (چاپی یا الکترونیکی) غیرمجاز است، مگر مجوز تازه‌ای دریافت شود؛
- برخی از قراردادهای نشر به گونه‌ای است که مالکیت مادی اثر به صورت قطعی یا دائمی به ناشری خاص واگذار شده است. در چنین مواردی اگر محدودیت‌هایی برای نشر چاپی یا الکترونیکی آن‌ها قید شده باشد باید مراعات شود؛ در غیر این صورت، به توافق جدید نیاز دارد؛
- گاهی افراد حقیقی یا حقوقی، انتشار اثری را به ناشری سپرده‌اند که هنوز تعهدات طرفین براساس عرف یا قانون به اتمام نرسیده است. برای مثال، تعداد نسخه‌ها و دفعات

نشر چاپی، الکترونیکی و صوتی آن اثر را از نویسنده یا مترجم مربوط دریافت کرده باشد؛

● ایجاد تغییر محتوایی در فرایند نشر الکترونیکی، نه فقط از نظر اخلاقی و حرفه‌ای، بلکه براساس قوانین و مقررات ملی غیرقانونی است. به عبارت دیگر، حتی با اجازه ناشر و پدیدآور نیز تغییر محتوا بدون طی مراحل قانونی، غیرمجاز است.

پیش‌بینی سازوکارهای فنی و حقوقی امنیت نشر الکترونیکی

یکی از مسائل مهم نشر اطلاعات، از جمله کتاب، این است که ناشر و عرضه‌کنندگان محتوا باید سازوکارهای فنی و حقوقی دسترسی مجاز و غیرمجاز به محتوای آثار را پیش‌بینی کنند و در این زمینه مسئولیت‌پذیر باشند. امنیت حفاظت، نگهداری و جلوگیری از دسترسی غیرمجاز و امکان ردیابی استفاده مجاز و غیرمجاز در نشر الکترونیکی به مراتب بیشتر از نشر چاپی است. طبیعی است که همین تضمین‌ها در قرارداد با افراد و نهادهای ثالث، مثل واسطه‌های الکترونیکی نیز باید وجود داشته باشد. به عبارت دیگر، ناشر باید درباره کم‌وکیف رعایت استانداردهای مرتبط با تأمین امنیت فنی و حقوقی داده‌ها از سوی عرضه‌کنندگان و نهادهای ثالث طرف قرارداد خود مطمئن شود و براساس گزینه‌های فنی و حقوقی موجود در سطح ملی و جهانی، آن‌ها را ارزیابی کند.

در بیشتر قراردادهای ناشر با واسطه‌های نشر الکترونیکی، بندهایی مرتبط با همین مسئله وجود دارد که به‌نظر کافی است. اما کم‌وکیف نظارت فنی نیز باید شفاف و قابل راستی‌آزمایی باشد. بدیهی است عرضه‌کننده محتوا باید مسئولیت فنی و حقوقی مرتبط با کم‌وکیف عرضه اطلاعات و احتمال سوءاستفاده از آن را بپذیرد، شکاف‌های امنیتی را پوشاند و استانداردها را رعایت کند. بدیهی است که تحولات فنی مرتبط با عرضه محصولات فکری مشکلات تازه‌زیادی را در تولید، تکثیر، دسترسی و مصرف محتواهای فکری در اینترنت و نشر الکترونیکی ایجاد

به‌عبارت‌دیگر، آن‌ها نیز پدیدآورندگان خاص خود را دارند. بر همین اساس، در بازنشر آثار به هر شکل چاپی یا الکترونیکی باید پدیدآور مسئول یا طرف قرارداد و خود ناشر به همه این قوانین و مقررات توجه داشته باشند؛

● بازنشر آثار و محتوای ناشران حقیقی و حقوقی موجود در سازمان‌ها و کتابخانه‌ها به هر شکل الکترونیکی، صوتی، یا غیره نیز مصداق بازتبدیل آثار و غیرقانونی است. البته تولید اطلاعات کتابشناختی، چکیده، فهرست مطالب و تبدیل آن‌ها به شکل یک پایگاه اطلاعاتی، منع قانونی ندارد. یعنی به‌مجز و قرارداد با ناشران نیازی نیست؛ مگر قرار باشد از آن‌ها فایلی تهیه شود. این پایگاه‌های اطلاعاتی، خود، انواع محتواها و به‌ویژه نرم‌افزارهای خاص را دربر دارند که حقوق نسخه‌برداری و مالکیت فکری آن‌ها متفاوت است. به عبارت دیگر، تکثیر و استفاده غیرقانونی از آن‌ها مشمول مجازاتی است که در قوانین ایران و جهان پیش‌بینی شده است؛

● نشر الکترونیکی یک اثر ممکن است به‌صورت متنی، پی‌دی‌اف، صوتی، یا ترکیبی از آن‌ها باشد. تولید نسخه صوتی اثر چاپی مجوزدار، به‌شرط آن که تغییر محتوایی نداشته باشد، به‌مجز اضافی از وزارت ارشاد نیاز ندارد. اما تولید نسخه صوتی از سوی ناشر الکترونیکی یا هر فرد و نهاد واسطه دیگر به دریافت همین مجوز از ناشر و پدیدآورندگان مربوط وابسته است؛

● نکته قابل‌توجه آن که تولید نسخه صوتی اغلب به فضای خاص، لوازم و تجهیزات، گوینده و سایر وسایلی نیاز دارد که ممکن است هر ناشر یا نویسنده‌ای نتواند آن را تأمین کند. اغلب ناشران و نویسندگان برای تبدیل صوتی اثر، از واسطه‌هایی (فرد یا نهاد) با همین تخصص و امکانات استفاده می‌کنند. بدیهی است بازتبدیل آن‌ها نیازمند مجوز از ناشر یا همان مالک مادی انتشار اثر است که گاهی خود پدیدآور یا نماینده اوست. البته خود ناشر نیز باید مجوز

در دو معاهده اینترنت، اعلام شده است که کشورها علاوه بر حفظ حقوق مالکیت فکری، باید دودسته از کمک‌های فنی مرتبط را نیز فراهم کنند تا صاحبان حقوق مطمئن شوند که می‌توانند از فن‌آوری برای محافظت از حقوق خود به خوبی استفاده کنند و مجوز بهره‌برداری از آثار خود را به صورت درون‌خطی ارائه کنند. نخست آن که کشورها برای مشکل «حمله رایانه‌ای»^۴ باید قانون «ضد فرار»^۵ یا جلوگیری از دورزدن» را اجرا کنند. یعنی باید برای مقابله با فرار کاربران از سازوکارهای فنی (مثل رمزگذاری)^۶ - که صاحبان حقوق برای محافظت از حق خود از آن استفاده می‌کنند - راه‌حل‌های حقوقی لازم را بیابند و آن را به‌خوبی مهار کنند. کمک فنی دوم این است که کشورها، تغییر یا حذف عمدی «اطلاعات مدیریت حقوق»^۷ الکترونیکی را ممنوع کنند تا درستی و انسجام بازار درون‌خطی محافظت شده و قابل اطمینان باشد. اطلاعات مدیریت حقوق، آن دسته از اطلاعاتی است که در ماده محافظت شده درج می‌شود و اثر، تولیدکننده، مجری یا مالک آن و شرایط و مقررات استفاده از آن را مشخص می‌کند (سایت ویپو، نقل در: محسنی، نشر و اطلاع‌رسانی، ص. ۳۷۹-۳۹۹). باید گفت معاهده‌های مرتبط با اینترنت بیش از همه به وظایف دولت‌ها، نهادهای قانونی و شرکت‌های عرضه‌کننده محصولات الکترونیکی مربوط است زیرا باید زیرساخت‌های فنی و حقوقی جلوگیری از سرقت محتوا و کشف آن در محیط الکترونیکی را تضمین کنند.

ارزیابی قراردادهای مرتبط با نشر الکترونیکی کتاب‌ها در ایران نشان می‌دهد که آن‌ها براساس کم و کیف توان فنی و قدرت و ضعف عرضه‌کنندگان محصولات نشر یا همان شرکت‌های نرم‌افزاری تدوین شده‌اند. به همین دلیل برخی از حقوق طبیعی پدیدآورندگان، ناشران، و مصرف‌کنندگان محتوا به دلیل برخی

کرده است که به راه‌حل‌های فنی و حقوقی مکمل نیاز دارد. معاهده‌های معروف به اینترنت یکی از همین راه‌حل‌ها در سطح جهانی است که کشورهای عضو باید در سطح ملی آن را پیاده کنند. گرچه ایران عضو این معاهده‌ها نیست اما می‌توان از تجربه‌ها و راه‌حل‌های فنی و حقوقی دیگر کشورها استفاده کرد.

در سال ۱۹۹۶ دو معاهده در سازمان جهانی مالکیت فکری (ویپو) نوشته شد که هدف اصلی آن روزآمدسازی و تکمیل معاهده‌های قبلی ویپو در ارتباط با حقوق نسخه‌برداری و حقوق مرتبط با آن و همگامی با تغییراتی بود که عمدتاً حاصل پیشرفت‌های فنی و مسائل جدید بازار بود. این دو معاهده عبارت‌اند از: ۱) معاهده حق نسخه‌برداری ویپو^۱ و ۲) معاهده نمایش‌ها و آوانشان‌های ویپو^۲. این دو معاهده در پاسخ به چالش‌های مرتبط با فن‌آوری‌های دیجیتالی نوین تهیه شده است؛ به‌خصوص توزیع آثار و منابع حفاظت شده از طریق شبکه‌های دیجیتال مثل اینترنت. به‌همین دلیل، آن‌ها را «معاهده‌های اینترنت» هم می‌گویند.

برای اجرای هر دو معاهده، کشورها باید زیرساخت‌های لازم را ایجاد کنند تا تولیدکنندگان بتوانند استفاده از آثار دیگران را با روش‌های مختلف کنترل کنند و خسارت‌های احتمالی را دریافت نمایند. از همه مهم‌تر، این دو معاهده به صاحبان حقوق نسخه‌برداری اطمینان می‌دهد که همان حقوق مرتبط با مالکیت فکری در منابع چاپی به‌خوبی و به نحو احسن در روش‌های جدید توزیع اطلاعات و فن‌آوری‌ها و نظام‌های ارتباطی جدید مانند اینترنت نیز محافظت می‌شود. بنابراین، دو معاهده تصریح می‌کند که حقوق موجود و قبلی در محیط دیجیتال نیز به رسمیت شناخته می‌شود. همچنین آن‌ها حقوق درون‌خطی^۳ جدیدی را به وجود آورده‌اند. قانون ثبت علائم و اختراعات، قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان، قانون ترجمه و تکثیر کتب، نشریات و آثار صوتی و قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای از جمله قوانین مرتبط با حقوق مالکیت فکری در ایران است که طبیعتاً در محیط نشر الکترونیکی نیز معتبرند.

1. WIPO Copyright Treaty (WCT)

2. WIPO Performances and Phonograms Treaty

3. Online

4. Hacking

5. Anti-circumvention

6. Encryption

7. Rights Management Information

غیر فعال است. فعال کردن این توان بالقوه و عظیم به تغییرات فنی و نیز ملاحظات حقوقی فراوان در تنظیم روابط بین تولیدکنندگان، ناشران، عرضه کنندگان، و مصرف کنندگان اطلاعات (حقوقی و نه صرفاً فردی و حقیقی) و روابط همه آنها با خود اطلاعات و شاخص‌های کوچک و بزرگ فنی، محتوایی و حقوقی بینابین نیازمند است. شبیه‌سازی این فرایندهای پیچیده، به جلب مشارکت مادی و معنوی همه عوامل فوق و توجه به سهم و وزن آنها در این مشارکت نیازمند است. بی‌توجهی و حتی کم‌توجهی به همه عوامل تأثیرگذار بر مشارکت جمعی می‌تواند شکست و ناکامی و در نتیجه، عدم دسترسی به منافع برای همه بازیگران را به دنبال داشته باشد. این بخش از مصرف کنندگان اطلاعات در ترکیب با سایر نهادهای بزرگ، دارای نمایندگان و مدافعانی متخصص و با انتظارات بالا هستند. اما عدم پیوند بین خود آنها و نیز با حلقه‌های دیگر نشر سبب شده است تا از منافع دسترسی گسترده و کم‌هزینه به اطلاعات الکترونیکی برای همه بازیگران استفاده مناسبی نشود و منافع اجتماعی ناشی از دسترس‌پذیری آزاد به اطلاعات نیز به دست نیاید. زیرا بزرگ‌ترین ابزار دولت‌ها برای دسترس‌پذیر کردن آزاد و حتی رایگان اطلاعات و نیز اجرای قانون شفافیت اطلاعاتی همین کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی هستند.

باید اشاره کرد که راه‌حل بسیاری از مشکلات کنونی مرتبط با حقوق نسخه‌برداری و تکثیر غیرمجاز این است که همه بازیگران، به‌ویژه مصرف کنندگان اطلاعات، به‌ویژه از نوع حقوقی و نه حقیقی، در این بازار سهم داشته باشند. فراموش نشود که مشکلات حقوقی مرتبط با تکثیر غیرمجاز زمانی افزایش یافت که فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و ابزارهای نشر الکترونیکی فراگیرتر شدند. بر همین اساس، هم فرصت‌ها و هم راه‌حل‌ها، در توجه به رخنه‌های حقوقی، قانونی، فنی و اجتماعی مرتبط با فضای تازه و شاید از آن مهم‌تر توجه به منافع همه کسانی است که در آن حضور دارند یا باید بیشتر حضور داشته باشند. در فضای جدید، تقریباً همه مصرف کنندگان دیروز اطلاعات به تولیدکنندگان و

از ضعف‌های فنی، حقوقی و نظارتی فراموش شده است که در بخش بعد به آن اشاره خواهد شد.

تعارض در همگرایی و یکپارچه‌سازی عوامل نشر الکترونیکی

استفاده از مزایای نشر الکترونیکی زمانی حاصل می‌شود که همه بازیگران کوچک و بزرگ آن حاضر باشند. در غیر این صورت، آسیب‌پذیری آن به مراتب بیش از فضای نشر خواهد بود. برای مثال، بخش بزرگی از بازار تولید و مصرف محصولات الکترونیکی به مراکز آموزشی، پژوهشی، سازمان‌ها و شرکت‌های مختلف دولتی و خصوصی، کارکنان آنها و به‌خصوص کتابخانه‌ها و کتابداران به‌عنوان نمایندگان شکل‌یافته‌تر و تخصصی‌تر آنها تعلق دارد. بخش زیادی از تحولات مربوط به گسترش استانداردهای نشر الکترونیکی کتاب‌ها، مجلات، منابع اطلاعاتی، سازمان‌دهی اطلاعات و دسترسی به محتوای ناشران و انواع خدمات مرتبط با اطلاعات را همین نهادها، کتابداران و انواع متخصصان اطلاعاتی این حوزه راه‌اندازی کرده‌اند. کنسرسیوم‌هایی چون اسی‌ال‌سی، انجمن کتابخانه‌های پژوهشی و دانشگاهی آمریکا، انجمن کتابداران آمریکا، کتابخانه‌های ملی و بزرگ آمریکا (کتابخانه کنگره، کتابخانه ملی پزشکی، کتابخانه ملی کشاورزی، و غیره) در تولید استانداردهای تولید و مبادله اطلاعات در فضای الکترونیکی مثل مارک، ۲۳۹،۵۰، اکس‌ام‌ال، و نیز در اجرای طرح‌های ملی و جهانی مرتبط با نشر الکترونیکی به‌صورت مستقل یا با همکاری، ناشران نقشی فعال و حتی محوری داشته‌اند. حضور گسترده دانش نظری و عملی آنها در نظام‌های اطلاعاتی بزرگ دنیا نشانگر همین مسئله است. بر همین اساس آنها در بازار مصرف، تولید و حتی عرضه اطلاعات الکترونیکی جهان و تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های آن تأثیری مستقیم دارند. برای مثال، کتابخانه‌ها و به‌خصوص کنسرسیوم‌های کتابخانه‌ای، بیشترین مصرف کنندگان محصولات الکترونیکی ناشران خارجی در ایران هستند. همین بازار مصرف برای محصولات الکترونیکی ناشران ایرانی نیز وجود دارد که عمدتاً

است که فضای نشر را به نفع خود ناامن کرده‌اند. رفع این ضعف‌ها به تعامل و هم‌کشی فعالانه، آگاهانه، و برنامه‌ریزی شده وابسته است تا همه فرصت‌ها، رخنه‌ها و حتی راه‌حل‌های متنوع و پراکنده موجود را به راه‌حلی فنی و متناسب با حقوق فردی و اجتماعی و در تعامل باهم و نه در تعارض با یکدیگر تبدیل کند. زیرا ویژگی اصلی راه‌حل‌های فنی تازه در همگرایی و یکپارچه‌سازی بیشتر کنش‌ها و کارکردهای اساسی مرتبط با فرایندهای گوناگون تولید، مجموعه‌سازی، سازمان‌دهی، دسترسی، و مصرف اطلاعات است. ناکارآمدی راه‌حل‌های حقوقی و قانونی و حتی نادیده گرفتن عمدی و ناعمدی بازیگران (به دلیلی که طبیعتاً قدرت و رقابت بخش مهمی از آن است) از جمله عوامل بازدارنده برای استفاده از تحولات فنی و اجتماعی موجود، کاهش سرعت آن‌ها، و در نتیجه افزایش ناهنجاری‌هایی است که در نتیجه رقابت بین افراد، شرکت‌ها و نیز کشورها به ناگزیر ایجاد می‌شود. در راه‌حل‌های فنی و اجتماعی مرتبط با دنیای صفر و یک، حتی فقدان یک حلقه بسیار کوچک هم می‌تواند خسارت‌بار باشد و زمین‌بازی را برای همه ناامن و پرهزینه کند!

منابع

آیین‌نامه اجرایی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات. بازبایی ۱۰ آبان ۱۴۰۱ از: <https://birjand.ac.ir/file/download/regulation/-1543661578.pdf>

قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات. بازبایی ۱- آبان ۱۴۰۱ از: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/780303>

محسنی، حمید (۱۳۹۴). نشر و اطلاع‌رسانی، تهران: کتابدار.

World Intellectual Property Organization (WIPO). Retrieved 06

Aug. 2022, From: <https://www.wipo.int/portal/en>.

تکثیر کنندگان امروز تبدیل شده‌اند. بنابراین، حفاظت از منافع فردی و اجتماعی مرتبط با تولید و مصرف اطلاعات و مقابله با برخی از ناهنجاری‌های آن، به راه‌حلی‌هایی نیازمند است که حضور قانونمند همه عوامل را متناسب با منافع، وزن و مشارکت آن‌ها تضمین کند. معمولاً در قراردادهای و حقوق طرفین به این موارد توجه می‌شود. دسترسی وسیع، کم‌هزینه و حتی رایگان اقشار مختلف جامعه به اطلاعات الکترونیکی در کتابخانه‌ها، یکی از راه‌حلی‌هایی است که اکنون در کشورهایی با اقتصاد بازار آزاد و صنعت نشر بزرگ در حال اجراست. این یک وظیفه قانونی کتابخانه‌ها در ایران است که به دلایل مختلف از جمله ضعف در نرم‌افزارهای نشر الکترونیکی امکان عملی کردن آن وجود ندارد. تجربه‌های جاری در نشر الکترونیکی کتاب‌ها از سوی شرکت‌های نرم‌افزاری واسط حاکی از آن است که آن‌ها بیشتر به بازار خرده‌فروشی توجه دارند تا نهادهای حرفه‌ای و بزرگ مرتبط با دسترسی به اطلاعات مثل کتابخانه‌ها و کتابداران. یعنی بسیاری از توان‌های بالقوه مرتبط با دسترسی پذیری اطلاعات الکترونیکی برای بخش‌های مختلف جامعه به خصوص نهادهای آموزشی، پژوهشی، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی هنوز فعال نشده است. این ضعف‌های فنی و حقوقی، بیش از هر چیز، منافع پدیدآورندگان اطلاعات (از جمله نویسندگان، مترجمان، ویراستاران و ناشران) و نیز مصرف کنندگان فردی و حقوقی را تضییع می‌کند. به‌ویژه نهادی مثل کتابخانه که وظیفه دسترسی پذیر کردن اطلاعات برای همه آحاد جامعه را بر عهده دارد. طبیعتاً منافع پدیدآورندگان، ناشران و خود عرضه کنندگان الکترونیکی یا واسطه‌های قانونی نیز در معرض تهدید است. زیرا کتابخانه‌ها با دسترسی پذیر کردن اطلاعات برای انبوه مخاطبان می‌توانند سرقت محتوا را کاهش داده و بر سود پدیدآورندگان، ناشران و عرضه کنندگان بیفزایند و رضایت مصرف کنندگان اطلاعات را نیز فراهم آورند. همین نابسامانی و ضعف سبب می‌شود تا این نهادها و کاربران آن‌ها به تهدیدی در نشر الکترونیک تبدیل شوند. در واقع، ضعف‌های فنی، حقوقی و غیره بیش از هر چیز سودجویانی را افزایش داده

E-book publishing and intellectual property rights: Solutions for governmental, private, research and university publishers

Hamid Mohseni

Faculty member of Emam Khomeini higher education center, Agricultural Research, Education and Extension Organization (AREEO), Karaj, Iran.

Abstract

Organizations, subject to the law of publication and free access to information, are obliged to gradually convert their information reserves into digital form within three years and make them available to different levels of users in compliance with the relevant laws and regulations. The obvious result of this law is clear for organizations such as the Agricultural Research, Education and Extension Organization (AREEO) as well as universities and research institutes. The advantages of content electronic publishing in reducing costs and improving the quality of access to information for private and public publishers are discussed. But managing intellectual property rights and copyrights are one of the biggest obstacles and challenges in electronic republishing of works. For this reason, a large amount of books cannot be published electronically. Because the electronic republishing of contents requires a new agreement or adding clauses to previous contracts; Such as the permission to change the print copy to electronic format (including audio books). Contracts with third parties (such as Kitabrah and Fidibo) also require a new license. Technical and legal issues related to the security of data and information, and the rights of creators and consumers are also discussed. In this article, an attempt is made to address the legal problems related to publishing agents and institutions (researchers, authors, translators, editors, private and public publishers, educational and research organizations, libraries and information centers, electronic intermediaries, legislators and lawyers) with an emphasis on books be paid electronically.

Keywords: Books, electronic publishing, intellectual property rights, copyright, electronic book, publishers.